

Київський університет імені Бориса Грінченка

КВАСНИК ОЛЬГА ВІТАЛІЇВНА

УДК 37.011.32:378.14 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПНУ
Романовський Олександр Георгійович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
завідувач кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Поясок Тамара Борисівна,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського,
завідувач кафедри психології, педагогіки і філософії;

кандидат педагогічних наук, доцент
Білоцерківська Наталія Геннадіївна,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди,
доцент кафедри політології, соціології та
культурології.

Захист відбудеться «4» березня 2014 року о 15.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.06 в Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Воровського, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13/б.

Автореферат розіслано ___ лютого 2014 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Братко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Модернізація сучасної системи технічної освіти відповідно до інноваційної парадигми розвитку суспільства передбачає підвищення якості професійної підготовки фахівців у технічних університетах. Професійне становлення майбутнього інженера спрямоване не тільки на засвоєння знань, умінь, навичок, що дозволяють вдосконалювати виробничу діяльність та здійснювати інноваційний прорив у технічній галузі, а й на розвиток його особистості в соціокультурному середовищі, оскільки феномен культури дедалі більше визначає ключові моменти професійної діяльності та людського буття. У цьому контексті формування соціокультурної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі їхньої професійної підготовки набуває особливого значення.

Концептуальні положення щодо сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців інженерно-технічного напрямку визначені в нормативно-правових документах: Законі України «Про освіту» (1996), «Про вищу освіту» (2002), Національній доктрині розвитку освіти в Україні (2002), постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні» (1998) та «Про державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття)» (1993), «Про затвердження національної рамки кваліфікацій» (2011), «Інструкції з організації, планування та ведення навчально-виховного процесу в Національних технічних університетах» (2005), Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2012-2021), Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010-2020), Болонській декларації (2005 р.).

Дослідженню проблеми професійної підготовки фахівців у вищій школі приділяється належна увага в педагогічній теорії, зокрема таким її аспектам, як: філософія сучасної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін, В. Огнев'юк); теоретичні та методологічні засади компетентнісного підходу (Д. Гришин, О. Дубасенюк, В. Лозова, О. Подмазін, О. Пометун, Л. Хоружа, А. Хуторський); фундаментальні ідеї розв'язання проблеми формування компетентності (І. Зязюн, М. Євтух, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, А. Щербакова), зокрема професійної (Г. Васянович, Р. Гуревич, О. Журавльов, Е. Климов, О. Коваленко, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Ничкало, О. Пономарьов, О. Романовський, С. Сисоєва, Н. Талізін, Л. Хоружа, О. Щербаков, В. Ягупов); впровадження педагогічних технологій у вищих навчальних закладах (В. Беспалько, Н. Мойсеюк, І. Прокопенко, М. Фіцула), зокрема в технічних університетах (Т. Жукова, А. Петрук, Т. Поясок); проблема розвитку особистості (І. Бех, В. Олійник, Є. Подольська, В. Рибалка, О. Сисоєва, Є. Степанов), зокрема в процесі професійної підготовки майбутнього інженера (О. Ігнатюк, Ю. Нагірний, А. Петрук, О. Пономарьов, Н. Пустовой, О. Романовський, П. Сікорський).

До визначення сутності поняття соціокультурної компетентності звертаються як зарубіжні (М. Бердяєв, О. Долженко, А. Корнілов, А. Печеї, Дж. Равен, Н. Рерих, К. Роджерс, В. Соловійов, П. Сорокін, А. Хуторський), так і вітчизняні дослідники (Г. Бал, І. Бех, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Зязюн, І. Закір'янова, А. Капська). Значну увагу проблемам соціального та культурного становлення особистості приділяли класики педагогічної науки: А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький.

Окремі аспекти дослідження соціокультурної компетентності фахівців

розглянуто в таких дисертаційних роботах: формування англомовної соціокультурної компетенції у студентів мовних спеціальностей на базі німецької мови як першої іноземної (М. Писанко); педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки (Р. Гришкова); формування соціокультурної компетенції у майбутніх вчителів (І. Закір'янова); формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах (Т. Колодько); методика формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів у навчанні читання англомовних публіцистичних текстів (О. Бирюк); формування соціокультурної компетенції як складової професійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів (Н. Мороз); формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету (С. Шехавцова); формування соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови (І. Кушнір), формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін (Н. Білоцерківська).

Водночас теоретичний аналіз наукових досліджень показав, що проблема формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін не була предметом окремого дослідження як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Разом із тим, вивчення практики діяльності сучасних вищих технічних навчальних закладів свідчить про існування низки суперечностей між:

- вимогами держави до якості підготовки фахівців та невідповідністю соціально-культурних умов розвитку особистості, які спрямовані на формування її професійної компетентності;
- потребою ринку праці в конкурентоспроможних фахівцях інженерно-технічного напрямку, здатних до міжособистісної комунікації, та недостатнім рівнем сформованості у них соціокультурної складової професійної компетентності;
- необхідністю формування соціокультурної компетентності студента технічного університету та нерозробленістю навчально-методичного забезпечення цього процесу.

Ураховуючи об'єктивну потребу в ефективній підготовці майбутніх інженерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі, значущість соціокультурної компетентності для їх ефективної професійної діяльності, недостатній рівень теоретичного вивчення проблеми формування соціокультурної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів та її практичного впровадження, темою дисертаційного дослідження було обрано: **«Формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складовою комплексної наукової теми Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») «Розробка методології формування психологічної готовності майбутніх фахівців технічного університету до професійної діяльності» (ДР № 0107U000600) та виконане за тематичним планом бюджетної науково-дослідної роботи НТУ «ХПІ» «Формування управлінсько-

технічної еліти у вищих технічних навчальних закладах з використанням інноваційних педагогічних технологій» (РК № 0110U001253) кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами факультету «Інформатика і управління» зазначеного університету.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (протокол № 9 від 03.06.2008 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології (протокол № 9 від 25.11.2008 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців у вищому технічному навчальному закладі.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи формування соціокультурної компетентності студентів технічних вищих навчальних закладів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Мета дослідження – обґрунтувати зміст, форми і методи формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Вивчити сучасний стан дослідження проблеми в педагогічній теорії та практиці.

2. Обґрунтувати структуру соціокультурної компетентності майбутнього фахівця інженерно-технічного напрямку та визначити критерії її сформованості.

3. Розробити та впровадити в навчально-виховний процес вищого технічного навчального закладу модель формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити зміст, форми і методи формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Методологічну основу дослідження становлять теорія наукового пізнання; філософські, психолого-педагогічні ідеї та положення про взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів навколишнього світу, про особистість як суб'єкта діяльності та взаємин, про системний підхід як загальний принцип науки, про компетентнісний підхід як провідний принцип професійної підготовки фахівців, ціннісний, особистісно орієнтований, компетентнісно-діяльнісний, культурологічний підходи до професійної, у тому числі інженерної, освіти.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення та висновки щодо: сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк); теоретико-методологічного обґрунтування неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, С. Сисоєва); концепцій розвитку освіти в сучасних умовах (Г. Васянович, В. Онищенко, Л. Хоружа); інноваційних тенденцій сучасної професійної освіти (І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Романовський, С. Сисоєва); положення щодо реалізації компетентнісного (Н. Дондокова, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, Р. Мильруд, О. Овчарук, О. Пометун), компетентнісно-діяльнісного (І. Бех, О. Дубасенюк, В. Лозова, О. Подмазін, Л. Хоружа, А. Хуторський) та особистісно орієнтованого (Г. Балл, І. Бех) підходів; наукових підходів до вивчення процесів моделювання

(С. Архангельський, В. Биков, Д. Годлевська, В. Давидов, Н. Кузьміна, Р. Немов, Л. Терлецька); організації навчального процесу у вищих технічних навчальних закладах (Р. Гуревич, А. Петрук, Є. Подольська, Т. Поясок, О. Романовський); до трактування змісту соціокультурної компоненти (Г. Артемчук, І. Бех, Н. Євтух, І. Зязюн, Г. Саволайнен, І. Тутник), компетенції (О. Бирюк, І. Закір'янова, Т. Колодько, С. Шукліна), компетентності (Н. Білоцерківська, А. Хуторський, С. Шехавцова) в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців; соціокультурні аспекти вивчення гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах (В. Біблер, В. Копілевич, Т. Поясок, Н. Скляренко, І. Тараненко).

Для досягнення мети і вирішення завдань застосовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, систематизація, синтез, узагальнення інформації з різних джерел для вивчення сучасного стану дослідження проблеми в педагогічній теорії та практиці; порівняння, абстрагування та конкретизація для обґрунтування структури соціокультурної компетентності майбутнього фахівця інженерно-технічного напрямку та визначення її критеріїв; моделювання – спрямований на розробку та впровадження моделі формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, тестування, бесіда, діалог, дискусія) для визначення особливостей формування соціокультурної компетентності інженерів технічних університетів та з'ясування рівня її сформованості; *обсерваційні* (педагогічне спостереження, ситуаційні вправи, ігрові форми, кейс-метод тощо) для реалізації завдань педагогічного експериментального дослідження; перевірки ефективності обраного змісту, форм і методів формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів; *математичної статистики* – для встановлення статистичної значущості результатів дослідження, їхньої кількісно-якісної інтерпретації.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота здійснювалася протягом 2007–2012 років у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», Харківському національному університеті міського господарства імені О.М. Бекетова та Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті. У експериментальній роботі брали участь 261 студент, 32 викладача, 24 аспіранти.

Наукова новизна результатів та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: *вперше* обґрунтовано структуру соціокультурної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів (особистісний, діяльнісно-комунікативний, діагностично-прогностичний, когнітивний, емоційно-моральний компоненти) та критерії її сформованості (мотиваційно-цільовий, діяльнісно-практичний, аналітично-прогностичний, когнітивний, емоційно-ціннісний); розроблено модель формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін; обґрунтовано зміст, форми та методи формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін; *уточнено* теоретичну сутність поняття «соціокультурна компетентність фахівця інженерно-технічного напрямку», яка розглядається як інтегративна якість фахівця інженерно-технічного напрямку, що відображає його здатність до соціокультурної діяльності та спілкування в

полікультурному професійному середовищі та соціумі в цілому, *удосконалено* програми професійної підготовки студентів технічних університетів щодо формування соціокультурної компетентності, *подальшого розвитку набули* зміст дисциплін психолого-педагогічного спрямування, форми та методи формування соціокультурної компетентності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *розроблено та впроваджено*: навчально-методичний посібник «Риторика» для студентів технічного університету всіх спеціальностей; модулі до навчального курсу «Педагогіка вищої школи» для магістрів факультету «Транспортне машинобудування» («Особистість як суб'єкт освітнього процесу у технічному університеті», «Процес навчання. Види, форми, методи», «Майстерність публічного виступу»); комплекс ситуаційних задач професійного спрямування та ділових ігор, спрямованих на формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів з навчального курсу «Психологія і педагогіка» та «Педагогіка» для бакалаврів; навчальну програму курсів «Психологія і педагогіка», «Психологія управління» та «Педагогіка» для магістрів технічних вищих навчальних закладів.

Матеріали дослідження можуть бути використані у професійній підготовці майбутніх фахівців інженерної галузі у процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін студентам технічних університетів; у системі післядипломної освіти (дистанційної) фахівців інженерно-технічного напрямку.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт впровадження від 26.05.2013 р. № 66-01-08/194), Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова (довідка від 20.09.2013 р. №05-274), Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (довідка від 27.06.2013 р. № 3578).

Упродовж усього періоду наукового дослідження автор особисто брала участь в організації та проведенні експериментальної роботи, впровадженні розроблених рекомендацій, працюючи асистентом кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами НТУ «ХПІ» та викладаючи психолого-педагогічні дисципліни.

Особистий внесок автора в підготовленому спільно з О. Романовським, Н. Середою, І. Юр'євою, О. Павлик навчально-методичному посібнику «Риторика» полягає в написанні змістового модуля «Публічний виступ. Помилки у ході промови» та розробці тестових завдань для студентів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, практичні результати дисертації представлено в доповідях і повідомленнях на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Ольвійський форум: стратегії України в геополітичному просторі» (м. Ялта, 2011, 2010, 2009, 2008 рр.), «Педагогіка вищої школи XXI століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти» (м. Алушта, 2010 р.), «Розвиток творчої особистості студента як суб'єкта професійної самоактуалізації: проблеми, пошук, тенденції» (м. Донецьк, 2009 р.), «Фундаментальна освіта і формування гуманітарно-технічної еліти» (м. Харків, 2009 р.); «Психолого-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця» (м. Миколаїв, 2008 р.); «Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи» (м. Київ,

2007 р.); *всеукраїнських* – «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців», (м. Львів, 2007 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження опубліковані у 20 наукових і науково-методичних працях, із них: 8 – у провідних наукових фахових виданнях України, 3 – в інших виданнях, 6 – у матеріалах наукових конференцій, 1 – навчально-методичний посібник, 1 – методичні вказівки, 1 – у закордонних періодичних виданнях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені логікою наукового дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (356 найменувань, із них 16 – іноземною мовою), містить 19 рисунків, 18 таблиць та 14 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок друкованого тексту, з яких 200 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, об'єкт, предмет, завдання; охарактеризовано методи, методологічні та теоретичні основи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, представлено їх апробацію, зазначено публікації автора, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів»* – розкрито сутність та зміст соціокультурної компетентності інженера; обґрунтовано структуру соціокультурної компетентності майбутнього фахівця інженерно-технічного напрямку; виявлено особливості формування соціокультурної компетентності студентів технічного університету.

Аналіз і систематизація наукових праць із філософії, психології, сучасних досліджень із професійної педагогіки дозволили узагальнити наукові підходи до вивчення феномену соціокультурної компетентності фахівця, який ґрунтується на визначенні поняття «компетентність». Компетентність розглядається науковцями як: сукупність знань, умінь, досвіду, що відображається в теоретико-прикладній підготовленості до їх реалізації (Е. Зеєр); специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі (С. Сисоєва); особистісне ставлення до предмета і продукту діяльності, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід та особистісні властивості (Л. Хоружа). Компетентність фахівця з вищою освітою трактується як прагнення, які він виявив на практиці, та здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості тощо) для успішної творчої (продуктивної) діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи соціальну значущість та особистісну відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення (Ю. Татур).

Соціокультурна компетентність розглядалася науковцями як інтегральна якість особистості, що вибудовує свою поведінку, самореалізується в конкретних культурно-історичних умовах власної життєдіяльності на основі відрефлексованої наявної системи знань про свої ціннісні уявлення (І. Закір'янова); складова

професійної культури інженера, що дозволяє бачити соціокультурний контекст діяльності через конкретну професію, оцінювати соціальні перспективи та наслідки своїх зусиль (В. Паніна); складова професійної компетентності інженера, яка характеризує його теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності, виражену в особисто усвідомленому позитивному ставленні до неї, спрямованому на вирішення соціокультурних завдань (Т. Жукова, Н. Білоцерківська); інтегративна особистісна якість майбутніх фахівців технічних спеціальностей, яка ґрунтується на знаннях, уміннях та досвіді, що набуваються у вищому навчальному закладі, переважно в позанавчальній діяльності, і дозволяє продуктивно взаємодіяти з представниками інших мов та культур у соціокультурному просторі (В. Петрук).

Аналізуючи складові базового поняття «соціокультурна компетентність» – «соціальний» і «культурний», встановлено, що взаємодія багатоманітних соціальних спільнот залежить від рівня культури, корелюється нею, однак при цьому кожен з учасників будь-якої спільноти має свій духовний світ, за допомогою якого поширює та поглиблює власну й загальнолюдську культури. Сутність і зміст соціокультурної компетентності полягає в забезпеченні ефективної взаємодії суб'єкта професійно-педагогічної підготовки з оточенням та спрямованості на створення умов для успішного входження особистості до динамічного полікультурного соціуму, самовизначення й самореалізації в ньому. Соціокультурна компетентність має надпредметний і міждисциплінарний характер, є багатофункціональною, тобто оволодіння нею дозволяє людині вирішувати різні проблеми повсякденного, професійного й соціального життя.

У роботі *соціокультурна компетентність фахівця інженерно-технічного напрямку* розглядається як інтегративна якість його особистості, що відображає здатність до соціокультурної діяльності та спілкування в полікультурному професійному середовищі та соціумі в цілому. Вона дозволяє вибудовувати свою поведінку та встановлювати позитивні відносини з партнерами різних культур, мов, рас, релігій, світоглядних і соціальних позицій, самореалізовуватися в конкретних культурно-історичних умовах життєдіяльності та здійснювати оцінювання соціальних перспектив і наслідків своїх зусиль.

У розділі обґрунтовано структуру соціокультурної компетентності, до якої включено такі компоненти: *емоційно-моральний* (використання знань норм, законів і традицій у процесі професійної та повсякденної діяльності, її позитивне оцінювання, толерантність, ставлення до професії як до цінності, здатність сприймати внутрішній світ іншого й ототожнювати себе з ним); *діагностично-прогностичний* (прогнозування та цілепокладання майбутньої діяльності, її результатів з огляду на умови існування в соціокультурному середовищі, виявлення причин відхилень у поведінці суб'єкта діяльності, вибір оптимальних психолого-педагогічних засобів впливу на нього і створення сприятливих психологічних умов для вирішення наявних проблем, дослідження психологічної готовності студента технічного університету до використання досвіду у професійній сфері); *когнітивний* (наявність системи знань у галузі соціокультурної діяльності, інженерного спілкування, психолого-педагогічних дисциплін з урахуванням інтегративного елементу (міжкультурна взаємодія, взаємодія світоглядів та поколінь), фонові знання, використання суміжних знань, пізнання,

засвоєння соціокультурних ролей і взаємозв'язків, теорії світу та власного «Я»); *діяльнісно-комунікативний* (здатність організовувати, виконувати, регулювати, контролювати; отримання, засвоєння й використання досвіду діяльності, наявність полікультурних умінь і навичок щодо поведінки в суспільстві, потреби студента у формуванні та самовдосконаленні соціокультурної компетентності, розвиток комунікаційних умінь; володіння технікою й засобами вербальної та невербальної комунікації, вміння переконувати, аргументувати, будувати докази, передавати раціональну та емоційну інформацію, вибирати оптимальний стиль спілкування); *особистісний* (моральна позиція суб'єкта, особистісні та професійно значущі якості, здібності особистості, самовираження й саморозвиток, самоаналіз і самоуправління, національні, статево-вікові, індивідуально-психологічні, статусні, культурно-побутові особливості студентів, національно-культурні типи відносин, ментальність, ідентифікація).

Визначено особливості формування соціокультурної компетентності студентів технічного університету, до яких віднесено: необхідність гуманітаризації та гуманізації інженерної освіти через упровадження гуманітарної складової у процес підготовки фахівців вищого технічного навчального закладу; потребу в адаптації та соціалізації студентів у динамічному навчально-професійному середовищі; забезпечення фундаментальної підготовки майбутнього інженера, що передбачає розвиток загальнолюдських (норми людського співжиття) та національно орієнтованих (ідея національного самовизначення, національна культурна традиція) цінностей; змістовний розгляд проблеми національного відродження України в навчальних дисциплінах психолого-педагогічного спрямування; розуміння неоднорідності соціального складу студентів та особливостей взаємодії різних культур і ціннісних систем у студентському середовищі.

У другому розділі – *«Зміст, форми та методи формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін»* – наведено результати вивчення сучасного стану сформованості соціокультурної компетентності студентів технічних університетів; подано модель формування соціокультурної компетентності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін; здійснено відбір змісту психолого-педагогічних дисциплін для формування соціокультурної компетентності студентів; обґрунтовано форми і методи формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Вивчення сучасного стану формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів підтвердило актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми. Так, 73,8% опитаних студентів (загальна кількість – 261 особа) вважають необхідним формування соціокультурної компетентності студентів технічного університету під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу; 26,2% – доцільним та прийнятним. За результатами опитування 75,43% респондентів визнали важливість дисциплін психолого-педагогічного циклу («Психологія», «Основи психології», «Педагогіка», «Психологія управління») для підвищення рівня професійної підготовки майбутнього інженера, а 24,57% – виявили зацікавленість щодо оволодіння

знаннями, уміннями, навичками, досвідом психолого-педагогічного спрямування. Опитування 32 викладачів технічних університетів показало, що вони зацікавлені у підготовці до формування у студентів соціокультурної компетентності.

Анкетування дало можливість визначити чинники, що мотивують студента до оволодіння соціокультурною компетентністю фахівця інженерно-технічного напрямку в технічному університеті, а саме: збереження індивідуальності – 29,5%; можливість саморозвитку та самоствердження у професії – 26,3%; кар'єрне зростання – 18,9%; креативність і духовне задоволення від майбутньої діяльності – 17,2%; збільшення ефективності соціальних контактів – 8,1%.

Вивчення узагальнених оцінок студентів щодо різних форм та методів формування соціокультурної компетентності фахівця інженерно-технічного напрямку в системі інженерної освіти дозволило виявити найбільш ефективні: дискусії (41%), ділові ігри (24,8%), лекції-консультації (13,1%), ситуативний аналіз (10,2%) комп'ютерні методики (6,7%), тестування (4,2%). Зроблено висновок, що формування соціокультурної компетентності доцільно здійснювати у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін студентами вищих технічних навчальних закладів за умови використання інтерактивних форм і методів навчання. Проведений аналіз змісту психолого-педагогічної підготовки студентів технічних університетів, а саме: аналіз навчальних планів та навчальних програм психолого-педагогічних дисциплін, освітніх кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм щодо майбутніх фахівців вищих технічних навчальних закладів, – продемонстрував необхідність його поглиблення матеріалами, що спрямовані на формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів.

Розроблено модель формування соціокультурної компетентності фахівця інженерно-технічного напрямку. В структурі моделі визначено такі складові: *теоретико-методологічна* складова відображає мету, що забезпечує формування соціокультурної компетентності студентів технічного університету, підходи (компетентнісно-діяльнісний, системний, культурологічний, ціннісний, особистісно орієнтований), принципи (науковості, системності, цілісності, прогностичності, компетентності, індивідуалізації, спадковості), компоненти структури соціокультурної компетентності; *організаційно-змістова* – забезпечує розкриття мети та змісту етапів формування соціокультурної компетентності (на першому етапі метою є мотивування навчальної діяльності студентів і формування соціокультурної компетентності, сутність цього етапу передбачає розуміння змісту та значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності й бажання оволодіти нею; другий етап полягає у формуванні навичок та вмінь соціокультурної компетентності (розуміння, інтерпретація, застосування на практиці), у зміст етапу закладено накопичення соціокультурних знань і досвіду діяльності, тренування відповідних умінь та навичок і застосування їх у професійній діяльності; третій етап демонструє оцінювання досягнутих результатів, аналіз отриманих даних, формулювання або складання рекомендацій, у зміст закладено освоєння нових форм і методів формування соціокультурної компетентності); *процесуально-діяльнісна* – розкриває зміст дисциплін, форми, методи, умови, прийоми, засоби формування соціокультурної компетентності студентів; *оцінно-результативна* – висвітлює критерії, показники та результат сформованості соціокультурної компетентності (рис.1).

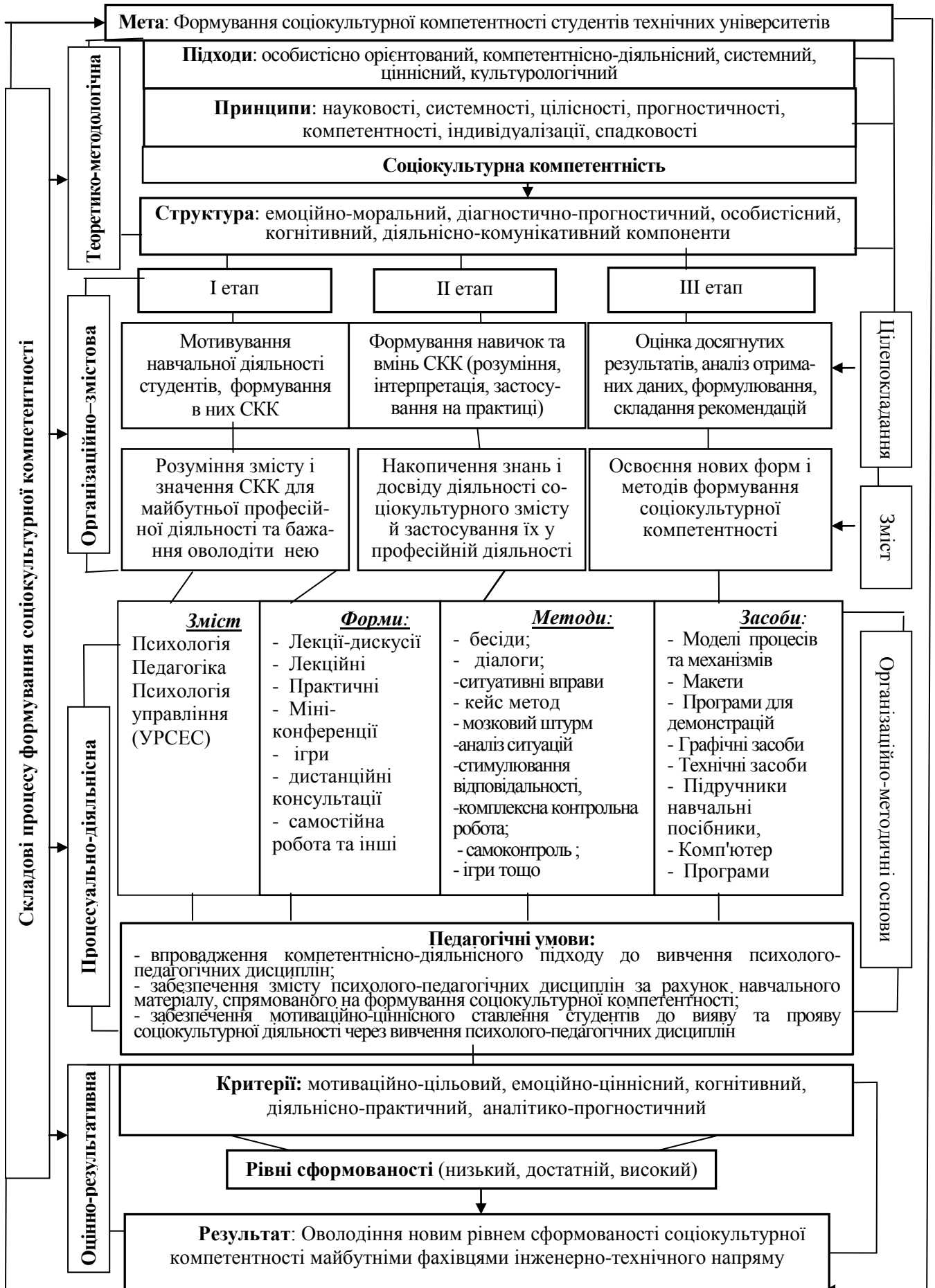

Рис. 1 Модель формування соціокультурної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів (авторське бачення)

При відборі змісту психолого-педагогічних дисциплін, використаних для формування соціокультурної компетентності студентів технічного університету, враховано умови, що впливають на успішність реалізації моделі її формування, а саме: впровадження компетентнісно-діяльнісного підходу до вивчення психолого-педагогічних дисциплін; забезпечення змісту психолого-педагогічних дисциплін за рахунок навчального матеріалу, спрямованого на формування соціокультурної компетентності; забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до виявів і проявів соціокультурної діяльності через вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

У процесі дослідження зроблено висновок, що зміст дисциплін з психології, педагогіки та психології управління необхідно збагатити за рахунок соціокультурного компоненту. При визначенні змісту враховуються специфіка й особливості професійної діяльності фахівців інженерно-технічного напрямку, необхідність формування та розвитку професійних та життєво-ціннісних орієнтирів. До змісту дисципліни «Психологія» було введено теми «Соціалізація студента у вищому навчальному закладі», «Способи та умови пристосування до соціокультурного середовища», «Професійна комунікація між суб'єктами полікультурного соціуму»; до змісту дисципліни «Психологія управління» – теми «Сутність поняття «соціальна система» у контексті полікультурності», «Суб'єкти управління», «Людська особистість в соціальних системах», «Колектив та особистість фахівця інженерно-технічного напрямку. Способи управління»; до дисципліни «Педагогіка» – теми «Толерантність та взаємоповага», «Оцінювання видів професійної та навчальної діяльності», «Виховання особистості в полікультурному середовищі». Для підвищення ефективності засвоєння змісту дисциплін використано особистий досвід викладача та його контактного соціокультурного контингенту. Під час набуття соціокультурних знань при вивченні психолого-педагогічних дисциплін простежувалися інтегративні зв'язки та міжпредметна взаємодія.

До ефективних організаційних форм віднесено колективні (лекції, лекції-дискусії, практичні, міні-конференції), групові (імітаційні та ділові ігри, дистанційні консультації), індивідуальні (самостійна робота, індивідуальні консультації). Самостійна робота студентів була організована з метою підвищення пізнавальної активності та надання можливості випробувати набуті компетентності під час розроблення або вирішення індивідуальних чи колективних завдань, що слугувало для студентів способом управління власною діяльністю. Дистанційні консультації надали змогу правильно оцінювати, контролювати та вчасно корегувати процес пізнання й виконання завдань під час навчального процесу. Студенти, що отримували необхідну інформацію дистанційно на будь-якому етапі роботи, підвищили мотиваційно-емоційну складову, мобільність та гнучкість оволодіння знаннями, вміннями, навичками та отримання досвіду поза межами аудиторних занять. До ефективних методів формування соціокультурної компетентності віднесено: бесіду, діалог, вирішення проблемних та ситуаційних завдань, кейс-метод, мозковий штурм, аналіз ситуацій, рольову гру, стимулювання відповідальності, самоконтроль, комплексну контрольну роботу, що були спрямовані на розширення спектру можливостей студентів як суб'єктів навчально-виховного процесу (ведення дискусії замість викладача, керування групою з підготовки рішення тощо), організацію ними власної професійної та соціокультурної життєдіяльності в умовах різносвітоглядного та міжнаціонального, багатокультурного

професійного середовища. Визначено засоби формування соціокультурної компетентності у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, а саме: використання моделі процесів та механізмів, макети, програми для демонстрацій, комп'ютерні, графічні та технічні засоби, підручники. Доведено доцільність використання у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу низки методичних прийомів: розповідь про відомих фахівців галузі з огляду на їхній життєвий шлях, посилення на позитивний досвід реалізації знань, умінь, навичок з урахуванням соціально-економічних умов сучасної професійної дійсності.

У третьому розділі – «*Організація та проведення педагогічного експерименту*» – розкрито критерії сформованості соціокультурної компетентності студентів технічних університетів; висвітлено етапи та методику педагогічного експерименту, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Педагогічний експеримент проводився упродовж 5 років (2007 – 2012 р.р.) за такими етапами: початковий, основний та підсумково-аналітичний, – та спрямовувався на впровадження змісту, форм і методів формування соціокультурної компетентності студентів технічного університету у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Експериментальну групу склали студенти факультету «Інформатика і управління» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (133 особи). До контрольної групи увійшли студенти факультету «Технологія органічних речовин» цього ж вищого навчального закладу (128 осіб). До складу обраних груп входили студенти інших країн, що навчалися в університеті та добре володіли російською чи українською мовами (Росії, Білорусі тощо).

Відповідно до структурних компонентів соціокультурної компетентності визначено критерії та показники їхньої сформованості у студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: *мотиваційно-цільовий* (бажання досягти успіху, прагнення до саморозвитку та самореалізації, самокритичність, усвідомлення значущості соціокультурної компетентності); *емоційно-ціннісний* (позитивне ставлення, емоційна оцінка, зацікавленість, наслідування ціннісних орієнтирів); *когнітивний* (сформованість понятійного апарату, засвоєння соціальних ролей); *діяльно-практичний* (здатність адаптуватися, мобільність, самостійність, толерантність, засвоєння досвіду) та *аналітико-прогностичний* (прогноз, передбачення, аналіз та оцінка, корегування, вдосконалення своїх дій і професійної діяльності).

Обґрунтовано три рівні сформованості соціокультурної компетентності студентів технічного університету: низький (елементарний рівень знань, умінь, навичок, відсутні прагнення до оволодіння змістом психолого-педагогічних дисциплін, самореалізації); достатній (самостійне застосування знань, критична оцінка подій, репродуктивно-продуктивний рівень діяльності); високий (прагнення до особистісного самовизначення та самореалізації, системність психолого-педагогічних знань, дослідницько-продуктивний характер діяльності, сформована особистісна позиція).

Здійснено відбір та модифікацію методик дослідження, а саме: методика дослідження етнічної ідентичності О. Романової, методика діагностики афіліації, методика діагностики типових способів поведінки за К. Томасом. Розроблено авторські матеріали та засоби для проведення експерименту (анкети, опитувальні листи, тестові завдання, психолого-педагогічні вправи, комплексні контрольні роботи).

Аналіз результатів показав, що отримані дані щодо впровадження моделі формування соціокультурної компетентності студентів засвідчують підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих технічних навчальних закладах. З'ясовано, що до початку експерименту 25% осіб контрольної групи були зацікавлені у вивченні дисциплін психолого-педагогічного циклу, натомість в експериментальній групі ця кількість складала 23%. Після його завершення 65% респондентів експериментальної групи відзначили необхідність і важливість вивчення дисциплін психолого-педагогічного спрямування для забезпечення конкурентоздатності та високого рівня професійної підготовки, можливості прискорення процесів соціалізації. У контрольній групі погодилися з такою думкою 45% студентів.

Оцінено рівень розуміння студентами сутності соціокультурної компетентності та її значущості для професійної діяльності; виміряно рівні сформованості соціокультурної компетентності в майбутніх інженерів до проведення формувального експерименту (високий рівень виявили 15,15% студентів в експериментальній групі, 32,03% – в контрольній групі).

Упроваджені зміст, форми і методи формування соціокультурної компетентності уможливили вихід на більш високі кількісно-якісні показники сформованості соціокультурної компетентності студентів технічного університету. Проаналізовано результати формувального етапу дослідження, які засвідчили про оволодіння необхідними складовими змісту цієї компетентності (знаннями, уміннями, навичками та досвідом) у 98,2% студентів експериментальної групи та 80,5% – контрольної групи та дозволили виявити середній ранг кожного показника в цілому по групі студентів. Кількісно-якісна інтерпретація результатів формувального експерименту продемонструвала помітну різницю у зміні середньої величини шкали показників рівнів сформованості структурних компонентів соціокультурної компетентності учасників контрольної та експериментальної груп (у балах) та дозволила виявити позитивну динаміку її формування. Доведено, що в експериментальній групі всі кількісні показники рівнів сформованості соціокультурної компетентності студентів технічних університетів після проведення формувального експерименту є вищими, ніж у контрольній групі. До того ж, різниця збільшується з кожним структурним компонентом соціокультурної компетентності (табл.1).

Таблиця 1

Кількісні показники сформованості соціокультурної компетентності студентів технічних університетів в експериментальній та контрольній групах (відповідно до визначених критеріїв)

Критерії соціокультурної компетентності	Кількісні показники		Показник змін
	Експериментальна група	Контрольна група	
Мотиваційно-цільовий	4,04	3,78	+0,26
Емоційно-ціннісний	4,28	3,88	+0,4
Когнітивний	3,82	3	+0,82
Діяльнісно-практичний	3,5	2,52	+0,98
Аналітико-прогностичний	3,66	3,22	+0,44

Найменшу різницю виявлено за мотиваційно-ціннісним критерієм (0,26), когнітивний критерій дозволив виявити середню різницю (0,82), найбільша ж різниця була зафіксована за діяльнісно-практичним критерієм (0,98) (рис. 2). Загальний показник приросту (змін) за всіма критеріями сформованості соціокультурної компетентності в експериментальній групі становить 19,32%, у контрольній групі – 6,15% (у 3,1 рази менший).

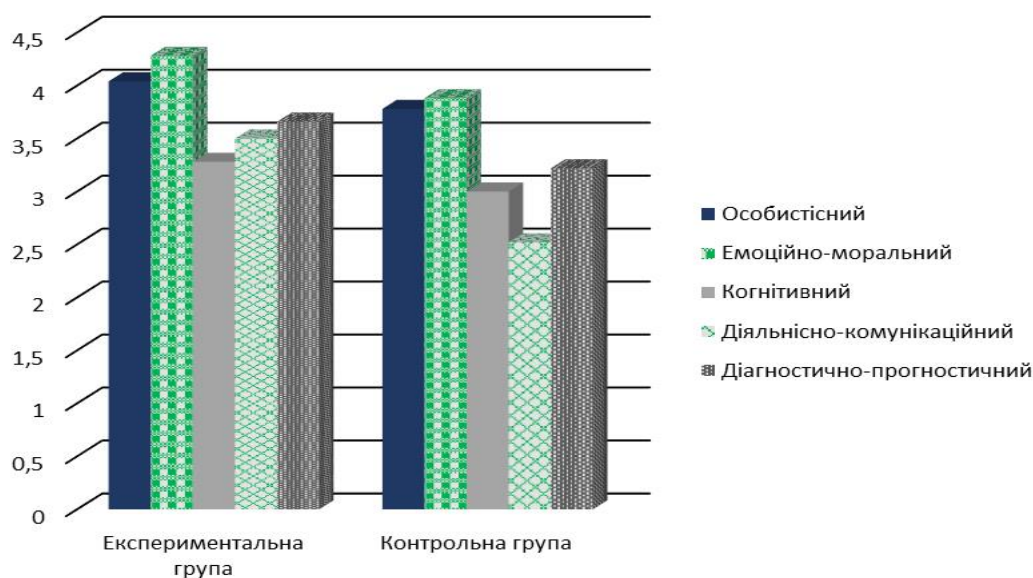

Рис. 2 Динаміка сформованості компонентів соціокультурної компетентності студентів технічного університету в контрольній (КГ) та експериментальній (ЕГ) групах.

Аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив, що експериментальна група виявила вищі показники рівнів сформованості окремих компонентів соціокультурної компетентності у студентів технічного університету. Позитивна динаміка кожного компоненту вплинула на формування цілісного утворення – соціокультурної компетентності фахівця інженерно-технічного напрямку.

ВИСНОВКИ

1. Науковий аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури показав, що проблема формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів висвітлена в педагогічній теорії та практиці неповною мірою. Вивчення сучасного стану формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів підтвердило актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми. До особливостей формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів віднесено: необхідність гуманітаризації та гуманізації інженерної освіти через упровадження гуманітарної складової у процес підготовки фахівців вищого технічного навчального закладу; потребу в адаптації та соціалізації студентів в динамічному навчально-професійному середовищі; забезпечення фундаментальної підготовки майбутнього інженера; змістовний розгляд проблеми

національного відродження України в навчальних дисциплінах психолого-педагогічного спрямування; розуміння неоднорідності соціального складу студентів та особливостей взаємодії різних культур і ціннісних систем у студентському середовищі. Зроблено висновок, що вивчення психолого-педагогічних дисциплін у системі вищої технічної освіти може забезпечити ефективність формування соціокультурної компетентності студентів.

2. Уточнено поняття «соціокультурна компетентність фахівця інженерно-технічного напрямку», яка розглядається як інтегративна якість його особистості, що відображає здатність до соціокультурної діяльності та спілкування в полікультурному професійному середовищі та соціумі в цілому. Обґрунтовано структурні компоненти соціокультурної компетентності фахівця інженерно-технічного напрямку, а саме: особистісний (знання про особистість, мотиви, прагнення до самореалізації, ідентичність); когнітивний (знання професійного, соціокультурного характеру та культурно-фонові); діагностично-прогностичний (оцінка результатів, прогноз та критична характеристика); емоційно-моральний (соціокультурна свідомість та відповідальність); діяльнісно-комунікативний (досвід, креативність у діяльності, засоби вербального та невербального спілкування). Зазначено, що більшість студентів технічного університету вважають вивчення предметів психолого-педагогічного циклу як невід'ємної складової їхньої професійної підготовки одним з пріоритетних напрямів навчальної діяльності.

Визначено критерії (мотиваційно-цільовий, когнітивний, діяльнісно-практичний, емоційно-ціннісний, аналітико-прогностичний), показники і рівні (високий, достатній, низький) сформованості соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

3. Розроблена модель дозволяє в цілісному вигляді побачити всі складові процесу формування соціокультурної компетентності фахівця інженерно-технічного напрямку. Теоретико-методологічна складова відображає мету, що полягає у формуванні соціокультурної компетентності студентів технічних університетів, підходи (компетентнісно-діяльнісний, системний, культурологічний, ціннісний особистісно орієнтований), принципи (науковості, системності, цілісності, прогностичності, компетентності, індивідуалізації, спадковості), компоненти структури соціокультурної компетентності; організаційно-змістова – розкриває мету та зміст трьох етапів її формування; процесуально-діяльнісна – включає зміст дисциплін, форми, методи, умови, прийоми, засоби; оцінно-результативна – висвітлює критерії, показники та результат сформованості соціокультурної компетентності.

4. Визначено зміст, форми й методи формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Аналіз змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх інженерів показав необхідність його поглиблення матеріалами, що спрямовані на формування й розвиток соціокультурної компетентності студентів технічних університетів. Модифіковано зміст навчальних дисциплін («Психологія», «Педагогіка» та «Психологія управління») відповідно до специфіки й особливостей професійної діяльності фахівців інженерно-технічного напрямку, необхідності формування та розвитку професійних і життєво-ціннісних орієнтирів.

Доведено, що основні організаційні форми (лекції-дискусії, міні-конференції, ділові й імітаційні ігри тощо) та методи (кейс-метод, ситуативні вправи, мозковий штурм, рольова гра тощо) забезпечують ефективність формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

5. Експериментально перевірено ефективність змісту, форм та методів формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Аналіз результатів педагогічного експерименту виявив, що в експериментальній групі зафіксовано вищий рівень сформованості соціокультурної компетентності, ніж у контрольній групі. Найбільше зростання рівнів сформованості зафіксовано за діяльнісно-практичним критерієм. Завдяки запровадженню розробленої моделі при вивченні психолого-педагогічних дисциплін студенти експериментальної групи здобули систему знань про соціокультурну діяльність, усвідомили важливість її реалізації, поглибили свої знання про ефективні способи здійснення соціокультурної діяльності та набули практичного досвіду їх використання безпосередньо в навчально-виховному та виробничому процесі. На основі проведеного дослідження розроблено рекомендації з проблеми формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів, якими можуть послуговуватися педагогічні працівники в навчально-виховному процесі вищих технічних навчальних закладів та в системі підготовки і перепідготовки інженерів різних спеціальностей.

Однак проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Подальшого наукового пошуку потребують такі перспективні напрями: проектування технології формування соціокультурної компетентності майбутніх інженерів; розробка системи завдань для практичної підготовки майбутніх інженерів, спрямованої на вдосконалення умінь і навичок соціокультурної діяльності; використання моделі формування соціокультурної компетентності при вивченні професійно орієнтованих та фундаментальних дисциплін; удосконалення методів і прийомів професійної підготовки майбутніх фахівців.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Квасник О. В. Динаміка формування і розвитку ціннісних орієнтацій / О. В. Квасник // Наукові праці : збірник. – Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили, 2007. – Т. 75, вип. 62 : Пед. науки. – С. 82–86.
2. Квасник О. В. Особливості формування соціокультурної компетентності в умовах професійної підготовки інженерів вищих технічних навчальних закладів / О. В. Квасник // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Х. : НТУ «ХПІ», 2010. – Вип. 23–24 (27–28). – С. 148–158.
3. Квасник О. В. Педагогічні технології формування соціокультурної компетентності у майбутніх інженерів / О. В. Квасник // Науковий вісник МДУ : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Миколаїв : МДУ, 2008. – Вип. 23 : Пед. науки, т. 2. – С. 154–160.
4. Квасник О. В. Процес вивчення психолого-педагогічних дисциплін як ключова компонента формування соціокультурної компетентності у студентів ВТНЗ /

- О. В. Квасник // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Х. : НТУ «ХПІ», 2010. – Вип. 31. – т С. 27–31.
5. Квасник О. В. Соціокультурна компетентність як фактор соціалізації студента / О. В. Квасник // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 44. – С. 32–42.
6. Квасник О. В. Соціокультурна компетентність майбутнього інженера в контексті готовності до професійної діяльності / О. В. Квасник // Педагогіка, психологія, соціологія : зб. наук. праць. – Донецьк : ДНТУ, 2009. – Вип. 4 (146). – С. 183–187.
7. Квасник О. В. Соціокультурна компетентність як провідний чинник адаптації майбутнього інженера у професійній сфері / О. В. Квасник // Теорія і практика управління соціальними системами. – Х. : НТУ «ХПІ», 2008. – № 4. – С. 115–121.
8. Квасник О. В. Теоретичні засади формування соціокультурної компетентності у студентів ВТНЗ у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін / О. В. Квасник // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. – Вінниця, 2010. – № 26. – С. 289–294.
9. Квасник О. В. Формування ціннісних орієнтацій в системі професійної підготовки інженерів / О. В. Квасник // Теорія і практика управління соціальними системами. – Х. : НТУ «ХПІ», 2007. – № 4. – С. 97–103.
10. Kvasnyk O. V. The level of professionalism of the professional's personality as the main factor of his competitiveness / O. V. Kvasnyk, V. V. Shapolova. // ANALELE UNIVERSITĂȚII ROMÂNIO – GERMANE DIN SIBIU – [Румунія], 2013. – P. 42–48.
11. Kvasnyk O. V. Role of humanitarian knowledge in formation of national human-technical elite in NTU «KHPI» / O. V. Kvasnyk, N. U. Usyk, O. O. Romanovskaya. Proceedings of the 1st International Conference on Linguistic and Intercultural Education – LIE-2008 / (Editors) Cornelia Ilie, Teodora Popescu, Rodica Pioariu, Rodica Chira. – Alba Iulia: Aeternitas – [Румунія], 2008. – P. 909–916.
12. Квасник О. В. Підготовка висококваліфікованого інженера як одне з основних завдань вищої освіти (в контексті Болонського процесу) / О. В. Квасник // Теорія і практика управління соціальними системами. – Х. : НТУ «ХПІ». – №4, 2009. – С.3–11.
13. Квасник О. В. Гуманітарна складова у системі формування професійної компетентності студентів технічного профілю навчання [Електронний ресурс] / О. В. Квасник // Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи: п'ята міжнар. наук.-метод. конф., 24-27 жовт., 2007 р.: тези доп. – К., 2007 / Режим доступу: <http://www.pptu2007.org.ua/?view=list&lan=Ua>.
14. Квасник О.В. Соціокультурна компетентність в процесі адаптації студентів к інформаційному пространству сучасного мира / О.В. Квасник // Г.С.Сковорода та проблеми формування особистості : матеріали наук.-практ. конф., 18-19 жов. 2007 р. – Х, 2007. – С. 78–83.
15. Квасник О.В. Формування і розвиток соціокультурної компетентності у інженера (особистісно орієнтований підхід) / О. В. Квасник // Ольвійський форум – 2008 : Стратегія України в геополітичному просторі : Міжнар. наук.-практ. конф., тези доп. – 5-8 черв. 2008 р., Ялта, 2008. – С. 38–39.

16. Квасник О.В. Сутність понять «компетентність» і «компетенція» у контексті професійної підготовки інженера /О.В. Квасник // Фундаментальна освіта і формування гуманітарно-технічної еліти: Міжнар. наук.-метод. конф., 7-9 жов. 2009 р. – Х., 2009. – С.38–39.
17. Квасник О.В. Чинники забезпечення якості інженерної освіти в Україні та Росії // / О. В. Квасник // Переяславская рада и гармонизация украино-российских отношений: история и культура, наука и образование: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – 9-11 грудня 2009 р. – Х., 2009. – С.130–138
18. Квасник О.В. Соціокультурна компетентність фахівця в контексті інноваційного розвитку // Ольвійський форум 2011 стратегії України в геополітичному просторі : Міжнар. наук.-практ. конф., 8-12 чер. 2011 р.: тези доп. – том 5. – Ялта, 2011. – С. 6–7.
19. Риторика : [навч.-метод. посібник] / О. Г. Романовський [та ін.]. – Х. : НТУ «ХП», 2008. – 160 с.
20. Педагогічна етика : [текст лекцій] / О. Г. Романовський [та ін.]. – Х. : НТУ «ХП», 2011. – 60 с.

АНОТАЦІЇ

Квасник О.В. Формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2014.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів.

У дисертації вивчено сучасний стан дослідження питання формування соціокультурної компетентності в педагогічній теорії та практиці; соціокультурну компетентність студента технічного університету визначено як інтегративну якість особистості фахівця інженерно-технічного напрямку, що відображає його здатність до соціокультурної діяльності та спілкування в полікультурному професійному середовищі та соціумі в цілому; обґрунтовано взаємопов'язані структурні компоненти соціокультурної компетентності (емоційно-моральний, діагностично-прогностичний, когнітивний, діяльнісно-комунікативний, особистісний); визначено критерії (емоційно-ціннісний, аналітико-прогностичний, когнітивний, діяльнісно-практичний, мотиваційно-цільовий), показники та рівні (високий, достатній, низький) її сформованості у студентів технічних університетів; розроблено та впроваджено модель формування соціокультурної компетентності студентів технічного університету у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін; здійснено відбір змісту, форм і методів формування соціокультурної компетентності студентів технічного університету у процесі вивчення дисциплін «Психологія», «Педагогіка» та «Психологія управління» психолого-педагогічного циклу; експериментально перевірено ефективність впровадження відібраних змісту, форм і методів формування соціокультурної компетентності.

Ключові слова: соціокультурна діяльність, соціокультурна компетентність майбутнього інженера, модель, психолого-педагогічні дисципліни.

Квасник О.В. Формирование социокультурной компетентности студентов технических университетов в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования – Киевский университет имени Бориса Гринченко. – Киев, 2014.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования социокультурной компетентности студентов технических университетов.

В диссертации изучено современное состояние исследования проблемы формирования социокультурной компетентности в педагогической теории и практике; социокультурная компетентность студента технического университета определена как интегративное качество личности специалиста инженерно-технического направления, которое отражает его способность к социокультурной деятельности и общению в поликультурной профессиональной среде и социуме в целом; обоснованы взаимосвязанные структурные компоненты социокультурной компетентности (эмоционально-нравственный, диагностическо-прогностический, когнитивный, деятельностно-коммуникативный, личностный), определены критерии (эмоционально-ценностный, аналитико-прогностический, когнитивный, деятельностно-практический, мотивационно-целевой), показатели и уровни (высокий, достаточный, низкий) ее сформированности у студентов технических университетов; разработана и внедрена модель формирования социокультурной компетентности студентов технического университета в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин; осуществлен отбор содержания, форм и методов формирования социокультурной компетентности студентов технического университета в процессе изучения дисциплин «Психология», «Педагогика» и «Психология управления» психолого-педагогического цикла; экспериментально проверена эффективность внедрения отобранных содержания, форм и методов формирования социокультурной компетентности.

Ключевые слова: социокультурная деятельность, социокультурная компетентность будущего инженера, модель, психолого-педагогические дисциплины.

Kvasnyk O.V. The formation of the socio-cultural competence of students of technical universities in the process of studying the psychological-pedagogical disciplines. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – Theory and a vocational training. – Borys Grinchenko's Kyiv University. – Kiev, 2014.

The thesis is a theoretical-experimental study of the problem of formation of the socio-cultural competence of students of technical universities.

The thesis examined the current state of research problems of formation of socio-cultural competence in educational theory and practice; socio-cultural competence of engineering students is defined as an integrative personal quality specialist engineering and technical direction that reflects the ability to the socio-cultural activities and

communication in a multicultural professional environment and society as a whole; reasonably related structural components of sociocultural competence (emotional-moral, diagnostic and prognostic, cognitive, communicative-activity, personal), the criteria (emotionally-evaluative, analytical and predictive, cognitive, activity-practical, motivational and target) and performance levels (high, enough, low) of its formation for students of technical universities, developed and implemented a model of socio-cultural competence in the study of psychological and pedagogical disciplines done selecting the content, forms and methods of formation of socio-cultural competence of engineering students in the study of the disciplines of psychology, pedagogy and psychology management of psycho-pedagogical cycle; experimentally verified the effectiveness of the implementation of selected content, forms and methods of formation of socio-cultural competence.

Keywords: socio-cultural activities, socio-cultural competence of the future engineer, model, psychological-pedagogical discipline.

Підписано до друку 24.01.2014 р р. Формат видання 60x84/16.
Ум. др. арк. 1,16 Тираж 100 пр. Зам. № 4-013

Київський університет імені Бориса Грінченка.
04053, м. Київ, вул. Воровського, 18/2.
Свідоцтво про внесення до Державного Реєстру
ДК № 4013 від 17.03.2011 р.